

Suomalainen rukous – Kirkkokonsertti Suomen itsenäisyyden ajan musiikista

Luukkonen Pekka, Tötterström Jouko

11.6.2018 ::

Suomalaisuutta, suomalaista musiikkia ja Suomen historiaa käsittelevää kirjallisuutta sekä arkistoja tutkimalla tehtiin taustatyötä, jonka pohjalta suunniteltiin kirkkokonsertti. Sen ohjelma esittelee laajan kattauksen suomalaista isänmaallista sekä hengellistä laulu- ja urkumusiikkia. Ohjelmaan valikoitui myös kaksi ennen julkaisematonta urkusävellystä. Tätä konserttia esitettiin vuonna 2017 kymmenellä eri paikkakunnalla.

Suomalaisuuden ja suomalaisen musiikin juurilla

Ennen konserttiohjelman valintaa perehdyttiin suomalaisuuteen ja Suomen historiaan lukemalla kirjallisuutta. Suomalaisuus ja isänmaallisuus ovat vaikuttaneet suomalaisten säveltäjien teoksiin ja teosten sisältöihin. 1900-luvun alkupuoliskolla vahvalla valtio-kirkkosuhteella on ollut myös paljon suurempi merkitys kuin nykyään.

Kansallisen itsetunnon herääminen alkoi jo 1800-luvulla, kun musiikissa vallitsi romantiikan aikakausi, ja Suomessa etenkin kansallisromanttiset aiheet olivat suosiossa. Esimerkiksi **Jean Sibelius** (1865–1957) sävelsi *Finlandian*, ja monet suomalaiset säveltäjät saivat innoitusta kansanlauluista ja *Kalevalasta*, omasta kansalliseepoksestamme. Säveltäjät käyttivät teostensa lähtökohtina hienojen runoilijoittemme tekstejä. Tässä kansallistunnon ilmapiirissä syntyivät suomalaisen liedin alkuävelet.

Kun 1800-luvulla Venäjään liitetty Suomi sai itsenäisyyden 1900-luvun toisen vuosikymmenen lopulla, se merkitsi lopullisesti suomalaisen kansallisuusaatteen kasvamista Suomen valtioksi. Suomalaisuus oli nostanut päätään jo aikaisemmin, kun julkaistiin suomalaisuutta käsitteleviä kirjoja. ^[1] Näitä olivat muun muassa **Zachris Topeliuksen** *Maamme kirja* ja **Johan Ludvig Runebergin** runokokoelma *Hirvenhiihtäjät*. Ensimmäisen suomalaisen historiateoksen kirjoitti **Yrjö Sakari Yrjö-Koskinen**. Hän halusi kumota Topeliuksen väitteet Suomen historian juurettomuudesta sekä korostaa suomalaisten vanhaa omaleimaista kulttuuria muun muassa *Kalevalan* kautta. ^[1]

Suomalaisen musiikin historiaa lähestyi ensimmäisen kerran vuonna 1893 **Martin Wegelius** kirjassaan *Länsimaisen musiikin historia*. Kirjan loppuosassa hän kuitenkin totesi, että Suomella ei ole ollut musiikinhistoriaa, ja siksi hän ei kirjoittanut siitä mitään. Tästä huolimatta suomalaisen musiikin historiassa oli tapahtunut paljon. Sävellyksiä olivat laatineet monet säveltäjät, kuten **Erik Tulindberg**, **Bernhard Henrik Crusell** sekä **Robert Kajanus**. ^[1]

Suomalaisen itsenäisen valtion syntyyn vaikutti voimakkaasti Fredrik Paciuksen *Maamme-laulun* esittäminen ylioppilaiden juhlassa Helsingissä. Tässä laulussa kuvastuu suomalainen maisemakuva ja usko sisäiseen kypsytyteen, jota vain suomalaisissa on. Maamme-laululla ei kuitenkaan pyritty irtaantumaan Venäjän keisarin vallasta. ^[1]

Säveltäjien kartoitusta ja ohjelman kokoamista

Esille otettiin ne suomalaiset säveltäjät, joiden teoksia on esitetty vähintään kaksi kertaa Oulun tuomiokirkossa järjestetyissä kirkkokonserteissa Suomen itsenäisyyden aikana. Teosten esitysmäärät selvitettiin tutkimalla Oulun tuomiokirkkoseurakunnan arkistoaineistoa. Esimerkiksi konserttiohjelmia ja muita arkistotietoja valokuvattiin 855 kappaletta.

Esiin nousi monta merkittävää suomalaista säveltäjää, joiden elämäntyöhön on sisältynyt myös urku- ja lauluteoksia. Tässä artikkelissa esitellään kuitenkin vain muutamia niistä säveltäjistä, joiden teoksia tuli valituksi lopulliseen konserttiohjelmaan.

KUVA 1. Arkistoselvityksessä löytyi mielenkiintoisia konserttiohjelmaa. Kuvassa on **Venni Kuosman** vuonna 1950 pitämän urkukonsertin ohjelma, jossa oli mukana yksi kirkkokonserttien esitetyimmistä teoksista, **Taneli Kuusiston** *Pastorale*. Muuten ohjelma oli hyvin perinteinen sisältäen esimerkiksi **J.S. Bachin** teoksia (kuva: Pekka Luukkonen, 2017)

Yksi suomalaisen musiikkihistorian värikkäimpiä vaikuttajia oli **Heikki Klemetti** (1876–1953). Hän oli järjestömiehes, toimittaja, pedagogi, kriitikko, kirjailija, kuoronjohtaja ja tutkija. Hän oli myös säveltäjä ja suomalaisen kuoromusiikin suuri kehittäjä. Klemetti sävelsi paljon yksinlauluja ja urkuteoksia. Hän teki myös kansanlaulu- ja marssisovituksia. Ehkä merkittävimmin hän vaikutti suomalaisen mieskuoromusiikin kehitykseen. Hän tuli tunnetuksi myös virsisäveltäjänä. Esimerkiksi Klemetin aamuvirsi *Taas siunattu päivä nyt luo valoaan* nousi koko kansan suosikiksi. ^[2]

Klemetin urkuteoksista valikoitui konserttiohjelmaan vuonna 1921 sävelletty *Preludi*. Teos on raikas tuulahdus suomalaisesta urkumusiikista parhaimmillaan. Alun nopea osa on riemullinen, ehkä hiukan marssinomainen ja ryhdykkään suomalainen, kun taas välisosassa on romantiikkaan viittaavaa runollisuutta ja Klemetille vähemmän ominaista herkkyyttä. Preludi päättyy hyvin voimakkaaseen fortissimoon, jossa urkuri päästää soittimestaan lähes kaiken soinnillisen loiston irti.

Toivo Kuula (1883–1918), jota pidetään suomalaisen musiikin yhtenä nerokkaimmista säveltäjistä, kuoli hyvin traagisesti vain 35-vuotiaana. Kuulan lapsuuden ja nuoruuden yhtenä taakkana oli hänen lestadiolainen kotitaustansa. Hänen isänsä oli vankkumaton maallikkosaarnaaja, joka ei hyväksynyt muuta musiikkia kuin virret ja Siionin Laulut. Tämä lestadiolainen vaikutus soi Kuulan sävellyksissä muun muassa tiettynä vakavuutena sekä bassostemman motiivien jatkuvana toisteisuutena. ^[2]

Kuula oli myös urkuri, ja hän säesti konserteissa Alma-vaimoaan sekä soitti urkusooloja ^[3]. Kirkkokonserttiin valittiin Kuulan kahdesta urkusävellyksestä *Preludium op. 16b nro 1* (1909), jota on itsenäisen Suomen aikana esitetty useita kertoja Oulun tuomiokirkon kirkkokonserteissa.

Vuosien saatossa suomalaisten urkusävellysten yhdeksi suosikiksi on noussut **Taneli Kuusiston** (1905–1988) *Pastorale* (1926/1939), joka edustaa kansallisromanttista tyyliä. *Pastoralea* oli esitetty Oulun tuomiokirkossa viisi kertaa, ja se tuli myös valituksi kirkkokonsertin ohjelmistoon. Kuusiston myöhemmät urkuteokset olivat paljon klassisempia, kuten *Introduzion & Fuga* (1937). ^[3]

Kuusisto oli kirkkomuusikko, pedagogi ja Sibelius-Akatemian rehtori. Lisäksi hän toimi pianistina, urkurina ja säveltäjänä. Kuusiston ylivoimaisesti suosituin laulu, *Suomalainen rukous* (1939) valittiin kirkkokonsertin nimeksi, eikä suotta. Laulussa kumpuaa suomalaisuuden ydin – koko sielu. Laulu nousee kauniisti urkujen tai orkesterin säestyksellä leijumaan kirkkojemme holvistoihin, ja se on myös valittu 1986 suomen- ja ruotsinkieliseen *virsikirjaan*. ^[21]

Oululaissyntyiseltä säveltäjältä **Leevi Madetojalta** (1887–1947) tuli konserttiohjelmaan valituksi laulu *Ei mitään multa puutu*. Tämä laulu on vuosien saatossa ollut kirkkokonserttien kestopuosikki, ja sitä on esitetty Oulun tuomiokirkossa peräti kahdeksan kertaa. Laulu oli alun perin sävelletty muistovirreksi tunnetun pelimannin Elias Tallarin hautajaisiin. ^[21]

Suomen johtavana urkutaiteilijana 1800- ja 1900-lukujen taitteessa pidettiin **Oskar Merikantoa** (1868–1924). Merikanto konsertoi ahkerasti muun muassa liminkalaissyntyisen Abraham Ojanperän kanssa. Merikanto oli myös erittäin ansioitunut säveltäjä. Hän sävelsi monta tunnettua urkuteosta sekä laajan valikoiman lauluteoksia, joita esitetään jatkuvasti konserteissa. ^[21]

Merikannon urkuteoksista on mainittava kolme loppusoittoa juhlatilaisuuksiin eli *Postludium I–III* sekä yhdeksi soitetuimmista noussut *Passacaglia*. ^[31] Konserttiohjelmaan kuitenkin valikoitui *Rukous* (1923), joka on pieni ja kaunis urkuteos. Sävellyksessä on ajatonta romantiikan kaihoa ja sävelkielen kauneutta, mikä oli tyypillistä Merikannon koko tuotannolle.

Yksi vaikuttavimmista kirkkokonsertin ohjelmistoon valituista lauluista on **Olavi Pesosen** (1909–1993) hengellinen laulu *Herraa kiittäkäämme*. Tämän laulun Pesonen sävelsi herännäisyyden voimahahmon Väinö Malmivaaran runoon. Pesonen tunnetaan parhaiten kouluhallituksen musiikinopetuksen ylitarkastajan virastaan, mutta hän oli myös laulunopettaja, urkuri ja säveltäjä. Hänen sävellystuotantoonsa kuuluu noin 100 yksinlaulua ja 140 kuoroteosta. Pesonen sävelsi myös joitakin urkuteoksia. ^[21]

Opinnäytetekonsertista konserttikiertueeksi

Kun Pyhännän kunta tilasi baritoni **Juhani Alakärpältä** ja **Pekka Luukkoselta** Suomen itsenäisyyden juhluvuoden konsertin, ei ollut vielä tietoa, kuinka laaja työrupeama siitä tulisi. Aihe kiinnosti niin paljon, että Luukkonen päätyi tekemään Oulun ammattikorkeakoulun kirkkomusiikin koulutuksen opintoihin liittyvän opinnäytetyön tästä teemasta.

KUVA 2. Vasemmalla oululainen baritoni ja oopperalaulaja Juhani Alakärppä vierellään urkuri-pianisti Pekka Luukkonen Rovaniemen kirkon urkujen äärellä (kuva: Rainer Hiuspää, 2017)

Kun aihetta selvitettiin ja mietittiin ohjelmistovalintoja, oli myös päätettävä, kuinka tehdään rajausta teosvalintoihin. Syntyi ajatus tutkia Oulun tuomiokirkkoseurakunnan arkistoa ^[4]. Löytyisikö sieltä vastauksia kysymyksiin? Myös opinnäytekonsertin pitopaikaksi oli helppoa valita Oulun tuomiokirkko, koska se oli samalla paikkakunnalla Oamkin kanssa. Lisäksi Oulun tuomiokirkon pääurut soveltuivat erinomaisesti urkuteosten esittämiseen.

Keväällä 2017 harjoitusten edistyessä syntyi vielä ajatus tarjota konsertteja muihin seurakuntiin ja kuntiin. Konserttia markkinoitiin sähköpostilla, ja kiinnostus yllätti. Mikäli kaikki alustavasti kiinnostuneet tahot olisivat tilanneet konsertin, olisi konsertteja jouduttu pitämään lähes 20. Lopulta konsertti toteutettiin yhdellätoista paikkakunnalla. Oulun tuomiokirkossa päädyttiin järjestämään yleisön pyynnöstä konsertti vielä uudelleen syksyllä 2017.

KUVA 3. Pekka Luukkonen harjoittelemassa Kärsämäen kirkon uruilla (kuva: Pentti Pesonen, 2017)

Suomalainen rukous -kirkkokonsertti oli erittäin onnistunut kokonaisuus, jota urkurit ja laulajat voivat vapaasti käyttää tulevana vuosina. Yksi asia kuitenkin jäi mietityttämään: olisiko yleisöä pitänyt kosiskella vetävämmällä konsertin nimellä tai jopa enemmän kansaan menevillä ohjelmistovalinnoilla? Ylivoimaisesti yksi suosituimmista Oulun tuomiokirkossa Suomen itsenäisyyden aikana esitetyistä urkuteoksista jätettiin tarkoituksellisesti pois ohjelmasta. Teos oli kansallissäveltajämme **Sibeliuksen** *Intrada* (1925). Teosta oli esitetty aiemmin jo peräti 16 kertaa. Teos oli sen vuoksi kuitenkin tavallaan liian kulunut esitettäväksi tässä konsertissa.

Ohjelma

”Suomalainen rukous” – Suomi 100 vuotta -kirkkokonsertti

Juhani Alakärppä, baritoni

Pekka Luukkonen, piano ja urut

Toivo Kuula	Preludi op. 16b n:o 1
Viljo Mikkola	Juhlararssi – Itsenäisen Suomen voittorarssi
Taneli Kuusisto	Suomalainen rukous
Oskar Merikanto	Oi, muistatko vielä sen virren, san. E. Leino
kansanlaulu	Täällä Pohjantähden alla, sov. J. Hakulinen, san. J. Juteini
Oskar Merikanto	Rukous
Taneli Kuusisto	Pastorale, op 18 n:o 2
Leevi Madetoja	Ei mitään multa puutu, san. H. Klemetti (Ps. 23:n mukaan)
Olavi Pesonen	Herraa kiittäkäämme Op. 5 No.1, san. V. Malmivaara
Heikki Klemetti	Preludi op. 23 n:o 1
Viljo Mikkola	Kehtolaulu
Oskar Merikanto	Rukous (Ave Maria) op. 40 No. 2
Ilmari Hannikainen	Isä meidän
Armas Maasalo	Rukous op. 6, san. H. Haaha

KUVA 4. Suomalainen rukous -kirkkokonsertin ohjelma

Artikkelin linkkejä

- Luukkosen, P. 2018. [Suomalainen rukous -kirkkokonsertti. Laulu- ja urkumusiikkia Suomen itsenäisyyden ajalta](#). Oulun ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. Oulu.
- [Suomalainen rukous -sävellys, taustaa](#)
- [Suomi 100 -kirkkokonsertin nettisivu](#)

Soivia linkkejä, esittäjinä Juhani Alakärppä, baritoni ja Pekka Luukkonen, urut Oulun Tuomiokirkossa 24.9.2017

- [Toivo Kuula: Preludi](#)
- [Taneli Kuusisto: Pastorale](#)
- [Taneli Kuusisto: Suomalainen rukous](#)
- [Leevi Madetoja: Ei mitään multa puutu](#)
- [Oskar Merikanto: Rukous](#)
- [Olavi Pesonen: Herraa kiittäkäämme](#)

Lähteet

1. ^ [abcd](#) Vainio, M. & Savolainen, P. 2006. Suomi herää. Mistä on suomalaisuus tehty. Jyväskylä: Minervakustannus.
2. ^ [abcdef](#) Pajamo, R. & Tuppurainen, E. 2004. Suomen musiikin historia. Kirkkomusiikki. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.

3. ^ [abc](#) Urponen, V. 2010. Intomielisen nuoruuden vääjäämätöntä voimaa. Suomalainen urkumusiikki toiseen maailmansotaan asti. Sibelius-Akatemia, Kirkkomusiikin osasto. Helsinki.
4. ^ [Oulun ev.-lut. seurakuntien Keskusrekisterin arkisto](#). Isokatu 9, 1.krs, 90100 Oulu. Tutkimuspäivä 18.1.2017.

Metatiedot

Nimeke: Suomalainen rukous – Kirkkokonsertti Suomen itsenäisyyden ajan musiikista

Tekijä: Luukkonen Pekka; Tötterström Jouko

Aihe, asiasanat: isänmaallinen musiikki, itsenäisyyden aika, kiertueet, kirkkomusiikki, konsertit, konserttiohjelmat, käsiohjelmat, musiikinhistoria, musiikkielämä, musiikkiesitykset, suomalaisuus, sävellykset, säveltäjät

Tiivistelmä: Itsenäisyyden ajan musiikkia sisältävää kirkkokonserttiohjelmaa suunniteltaessa perehdyttiin laajasti suomalaiseen laulu- ja urkumusiikkiin. Tarve kirkkokonsertille syntyi, kun eräs tilaaja halusi järjestää kirkkokonsertin Suomen 100-vuotisen itsenäisyyden juhlistamiseksi. Konsertti tilattiin oululaiselta baritonilta Juhani Alakärpältä ja kärsämäkeläiseltä muusikolta Pekka Luukkoselta. Tästä kehittyi lopulta Luukkosen Oulun ammattikorkeakoulun kirkkomusiikkiopintoihin kuuluva kirjallinen opinnäytetyö ja konsertti, joka oli opinnäytetyön taiteellinen osuus. Tietoa ohjelman kokoamiseen etsittiin muun muassa Oulun ev.-lut. seurakuntien arkistosta, jossa tutkittiin kirkkokonserttien ohjelmia Suomen itsenäisyyden ajalta. Myös Turun Sibelius-museosta löytyi useita julkaisemattomia urkusävellyksiä, joita on esitetty vain muutamia kertoja pääasiassa säveltäjän itsensä esittämänä.

Julkaisija: Oulun ammattikorkeakoulu, Oamk

Aikamääre: Julkaistu 2018-06-11

Pysyvä osoite: <http://urn.fi/urn:nbn:fi-fe2018060625374>

Kieli: suomi

Suhde: <http://urn.fi/URN:ISSN:1798-2022>, ePooki - Oulun ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehitystyön julkaisut

Oikeudet: CC BY-NC-ND 4.0

Näin viittaat tähän julkaisuun

Luukkonen, P. & Tötterström, J. 2018. Suomalainen rukous – Kirkkokonsertti Suomen itsenäisyyden ajan musiikista. ePooki. Oulun ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehitystyön julkaisut 36. Hakupäivä xx.x.2018. <http://urn.fi/urn:nbn:fi-fe2018060625374>.